

Hackvad kyrka

Hackvad socken, Örebro kommun, Närke, Strängnäs stift

Takreovering
2008

Anneli Borg

Örebro läns museum
Rapport 2008:15

INLEDNING

Under sensommaren och hösten 2008 har tegeltaket på Hackvads kyrka lagts om. Även mindre plåtarbeten samt renovering av italianens fönster har gjorts. Arbetena är utförda enligt tillstånd från Länsstyrelsen i Örebro län 2007-01-26 och utförda efter ett åtgärdsprogram utarbetat av Leif Brorson Byggkonsult AB 2006-11-22.

Örebro länsmuseum har, genom antikvarie Anneli Borg, utfört den antikvariska kontrollen. Slutbesiktning genomfördes 2008-11-13. Vid slutbesiktningen kunde konstateras att arbetena utförts på ett antikvariskt godkänt sätt. Örebro kyrkliga samfällighet har erhållit kyrkoantikvarisk ersättning för arbetet.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

ÖLM diarienummer: 2007.230.060

Länsstyrelsens diarienummer: 433-18161-2006

Tillstånd från länsstyrelsen: 2007-01-26

Projektering / bygghandlingar: Åtgärdsprogram 2006-11-22, Takrenovering. Utarbetat av Leif Brorson LB Byggkonsult AB

Entreprenörer:

Omläggning av tak: Widén och Erikssons Byggnads AB i Örebro

Måleri: Ströms Måleri i Laxå AB

Antikvarisk kontroll och dokumentation: Örebro läns museum, Anneli Borg

Tidpunkt för arbetenas utförande: augusti – november 2008

Slutbesiktning: 2008-11-13

Bidrag: Kyrkoantikvarisk ersättning 2008-2009.

BYGGNADSHISTORIK

På platsen uppfördes troligtvis redan på 1100-talet en stenkyrka med torn. På 1760-talet var kyrkan i dåligt skick och dessutom för liten. 1779-82 uppfördes därför ett nytt långhus med tresidigt avslutat kor i öster och sakristia i norr. Det medeltida tornet behölls. Efter en förödande brand 1902, vilken bara lämnade murarna kvar, återuppbyggdes kyrkan 1909-10 i jugendstil.

Långhuset täcks av ett högt säteritak med valmad spets över det tresidiga koret. På koretsnock finns en skorsten klädd med kopparplåt. De branta takfallen är täckta med mörkt glaserat tegel. Tornspiran, italianen och taknocken är klädda med kopparplåt. På taknockens östra spets finns en konstfullt utformad skorsten i koppar. Sakristians sadeltak samt sadeltaket på sakristians vindfång är även de täckta med mörkt glaserat tegel.

UTFÖRDA ARBETEN

Omläggning av tak

Taket på Hackvad kyrka täcks av tvåkupigt brunglaserat tegel från Heby bruk, ett bruk som lades ned på 1950-talet. Glaserade pannor från ovan nämnt bruk är i dag mycket svåra att få tag på och man skall ha tur om man hittar några på den begagnade marknaden. Församlingen har ett mindre lager med reservpannor att tillgå.

Med anledning av att det under senare år i allt större omfattning fallit ner takpannor, främst i samband med starkare vind, har det konstaterats att befintliga fästklammer och spik har rostat sönder. För att undvika att flera pannor faller ner skulle man nu säkra befintliga pannor.

Arbetet påbörjades på koret samt på södra takfallen. Det kunde konstateras under arbetets gång att ungefär var tredje panna var spikad och nästan alla pannor var fastsatta med klammer, i nedre fallet där det var gamla klamrar satt klammern endast i pannorna. Många spikar hade rostat av och även klamrarna var rostiga. Alla tegelpannor plockades ned och sparades oavsett vilket skick de var i. På en del pannor hade bitvis glasyren ramlat av. På ett utsatt läge under tornet fanns ett område där flera pannor hade sådana skador. På grund av senare tillkomna rostfria klamrar kunde det konstateras att det övre takfallet på södra sidan var omlagt. Dessa klamrar var målade på den synliga delen och var fastsatta i läkten.

Befintlig underlagspapp bestod av lumppapp som på södra sidan var mycket anfränt av solen och lossnade i stora sjok. Befintlig underlagspapp och läkt togs bort och ersattes med ny. Vid återmonteringen av pannorna har rostfri spik och klammer använts. Alla pannor är spikade och de övre takfallen har fått ny rostfri klammer spikade direkt i läkten. De övre takfallen lades med en rad pannor mer än tidigare. Pannorna var då så isär dragna att man nästan skymtade den oglaserade delen av pannan.

Det norra takfallen är mer utsatta för vind och där fäste man även det nedre takfallets pannor med klammer. För att de ej skall synas från marken så sorterade man ut de bästa av de äldsta klamrarna och återanvände dessa. De äldsta klamrarna sätts fast panna till panna och inte i läkten. Ungefär var tredje panna sattes fast med klammer.

Sakristians västra takfall hade en rötskada i undertaket, ett bräddtak, intill ränn dalen. Man har nu bytt virke, lika befintligt, i undertaket och lagt ny kopparplåt i ränn dalen. I övrigt är sakristians tak omlagt med klammer lika nedre takfallet på långhusets norra sida.

Vid slutbesiktningen kunde man konstatera att pannorna ”skevade” på vissa ställen, främst på norra nedre takfallet. Viss skevhet fanns nog även innan omläggning av taket men att man då trodde att pannorna ej låg helt på sin plats. Under tecknad kan ej sägas om det skevar mer efter omläggning av taket.

Plåtarbeten

Befintliga kopparplåtar har i största mån återanvänts. Några av de fallandenockarna på övre och nedre takfallet ovan koret har kompletterats med ny kopparplåt. Plåtarna i sakristians ränn dalar var i dåligt skick och har ersatts med nya.

Där spikar var lösa eller saknades i italianens plåt har det kompletterats med rostfri skruv. Dessa skulle egentligen målas in i bakomliggande kulör men man kom inte åt med den skylift som går in genom kyrkogårdens grindstolpar.

Vid slutbesiktningen konstaterades det att kopparplåten på tornspirans södra sida hade spruckit på ett ställe.

Måleri

Målningsarbetet har omfattat undersidan av takfoten, vindskivor samt fönster i italianen.

Takfoten, vindskivorna och italianens fönster har strukits med tjära. Fönstren har renborstats och kompletterats med nytt kitt. Vid borstningen av bågarna upptäckte man att fönsterbågarna inte var målade med linoljefärg utan med tjära. I Åtgärdsprogrammet 2006-11-22 står det att vid behandling av ytor skall det användas Dalbränd trätjära av fabrikat *Claessons Trätjära AB* eller likvärdig. Målerifirman valde att använda Alcro Hälsingetjära som är en blandning av furutjära och tallolja. Tjären är mörk och är troligtvis pigmenterad.

Slutord

Örebro läns museum ser mycket positivt till att man värnar om takets, i dag, ovanliga glaserade tegel och att man under arbetets gång hanterat det med varsamhet.

Bild 1: Italianens fönster innan renovering.

Bild 2: Glasyren har lossnat på några tegelpannor.

Bild 3: Befintlig plåt på fallande nock över koret.

Bild 4: Tegelpannor med den äldsta klammern.

Bild 5: Sakristians rännadal på västra sidan.

Bild 6: Hål för spik på nedersta pannans övre mitt.

Bild 7: Södra takfallen.

Bild 8: Utbytt plåt på fallande nock över koret.

Bild 9: Norra takfallen förses med ny papp och läkt.

Bild 10: Italianens plåt har kompletteringsfästs.

Bild 11: Olika klamrar, norra fallen.

Bild 12: Befintlig trasig lumppapp, norra fallen.

Bild 13: Nockplåt.

Bild 14: Tjärstruket fönster.

Bild 15: Ny plåt på fallande nock, sydost.

Bild 16: Norra nedre takfallet där man kan se att pannorna skevar något.

Bild 17: Lika bild 16.

Bild 18: Sakristians skärmtak har kompletterats med ny kopparplåt.

Bild 19: Korets och sakristians östra fasad.

Bild 20: Kyrkan från sydost.

Bild 21, tv:
Spricka i
tornspirans
plåt, ungefär
mitt i bilden.

Bild 22, th:
Komplettering
av åskskydds-
ledaren.

BILDBILAGA

Samtliga bilder är tagna av Anneli Borg, Örebro läns museum.
Olm_2008_68_1-22

Under åtgärd

1. Italianens fönster innan renovering.
2. Glasyren har lossnat på några tegelpannor.
3. Befintlig plåt på fallandenock över koret.
4. Tegelpannor med den äldsta klammern.
5. Sakristians rännal på västra sidan.
6. Hål för spik på nedersta pannans övre mitt.
7. Södra takfallen.
8. Utbytt plåt på fallandenock över koret.
9. Norra takfallen förses med ny papp och läkt.
10. Italianens plåt har kompletteringsfästs.
11. Olika klamrar, norra fallen.
12. Befintlig trasig lumppapp, norra fallen.
13. Nockplåt
14. Tjärstruket fönster.

Efter åtgärd

15. Ny plåt på fallandenock, sydöst.
16. Norra nedre takfallet där man kan se att pannorna skevar något.
17. Lika bild 16.
18. Sakristians skärmtak har kompletterats med ny kopparplåt.
19. korets och sakristians östra fasad.
20. Kyrkan från sydost.
21. Spricka i tornspirans plåt, ungefär mitt i bilden.
22. Komplettering av åskskyddsledaren.